

The Relationship of Social Responsibility Disclosure on Corporate Audit Operations¹

Hanieh Hekmat², Shokoufeh Alizadeh³, Vahid Heydarzadeh Khalife Kandi⁴

Received: 2022/06/26

Accepted: 2022/09/06

Research Paper

Abstract

Objective: Auditing in society's main task and role are to accredit companies' financial statements. Considering the importance of audit operations and disclosure of social responsibility by companies, the present study investigated the relationship of social responsibility disclosure on audit operations.

Method: We have made a sample of 125 companies listed on the Tehran Stock Exchange, studying a seven-year sample period from 2015 to 2021 and measured their extent of social responsibility disclosure as an independent variable (based on a standard checklist included 17 components (consists of three main dimension: social, environmental and economic). We have examined its effect on the auditor's opinion and the delay in the auditor's report as two dependent variables in two regression models separately.

Findings: The first hypothesis showed that the disclosure of corporate social responsibility has a significant positive effect on the type of statement submitted by the company auditor. The Second hypothesis showed that a Positive relationship between social responsibility disclosure and delay in providing audit report.

Conclusion: We concluded that social responsibility disclosure directly affects the auditor's opinion and indicates that the more corporate social responsibility disclosure, the higher the quality of financial statements. Disclosure of social responsibility delays in submitting an audit report shows a Positive and significant relationship.

Enlightenment: Finally, the results of this study contribute to the literature by highlighting the role of the social responsibility disclosure in the audit operations and judgment and decision-making in accounting.

Keywords: Social Responsibility, Disclosure Information, Audit Delay, Auditor's Opinion.

JEL Classification: G41, M42.

---

1. DOI: 10.22051/jaasci.2022.40535.1708

2. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (h.hekmat@alzahra.ac.ir).

3. M.Sc. Department of Accounting, Faculty of Social Science and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). (Alizadeh.ACC90@gmail.com).

4. M.Sc. Department of Auditing, Payame Noor University, Tehran, Iran. (Vahidheydarzadeh1122@gmail.com).

رابطه افشای مسئولیت اجتماعی بر عملیات حسابرسی شرکت^۱

هانیه حکمت^۲، شکوفه علیزاده^۳، وحید حیدرزاده خلیفه کندی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۵

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف: هدف اصلی حسابرسی در جامعه اعتباربخشی به صورت‌های مالی شرکت‌ها است. با توجه به اهمیت عملیات حسابرسی و مورد توجه بودن افشای مسئولیت اجتماعی توسط شرکت‌ها، پژوهش حاضر به بررسی رابطه افشای مسئولیت اجتماعی بر عملیات حسابرسی می‌پردازد.
روش: داده‌های مرتبط با ۱۲۵ شرکت در بازه زمانی ۷ ساله بین سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ از میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب و میزان افشای مسئولیت اجتماعی به عنوان متغیر مستقل (بر اساس چک لیست استاندارد شامل ۱۷ مولفه در برگیرنده سه بعد اجتماعی، محیطی و اقتصادی) اندازه‌گیری و تاثیر آن بر دو متغیر وابسته ی نوع اظهار نظر حسابرسی و تاخیر در گزارش حسابرسی در دو مدل رگرسیونی مجزا مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: فرضیه اول نشان داد که بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و نوع اظهار نظر حسابرسی ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. فرضیه دوم نشان داد که بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. **نتیجه‌گیری:** افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها باعث افزایش تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی شده و از این رو تاثیر مثبتی بر عملیات حسابرسی شرکت‌ها خواهد داشت. هر چقدر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بیشتر باشد، ارائه اظهار نظر تعدیل نشده توسط حسابرسی بیشتر خواهد بود و بنابراین باعث افزایش کیفیت صورت‌های مالی می‌شود.

دانش افزایی: نتایج این پژوهش، با شناسایی رابطه افشای مسئولیت پذیری اجتماعی بر عملیات حسابرسی شرکت‌ها، اطلاعات تکمیلی سودمندی را برای حوزه حسابرسی، قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری فراهم می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، افشای اطلاعات، تاخیر حسابرسی، اظهار نظر حسابرسی.

طبقه بندی موضوعی: M42, G41

10.22051/jaasci.2022.40535.1708 : DOI

۱. استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا(س)، تهران، ایران. (H.hekmat@alzahra.ac.ir).
۲. کارشناس ارشد، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا(س)، تهران، ایران. نویسنده مسئول. (Alizadeh.ACC90@gmail.com).

۳. کارشناس ارشد، گروه حسابرسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (Vahidheydarzadeh1122@gmail.com).
۴. کارشناس ارشد، گروه حسابرسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (Vahidheydarzadeh1122@gmail.com).

jaasci.alzahra.ac.ir

مقدمه

وظیفه و نقش اصلی حسابرسی در جامعه اعتباربخشی به صورت‌های مالی شرکت‌ها است، در صورتی که سرمایه‌گذاران و ذینفعان به استقلال حساب‌رسان شک و ابهامی داشته باشند، در چنین وضعیتی صورت‌های مالی نمی‌تواند اعتبار بخش باشد. در صورتی که، حسابرسی به گونه‌ای اثربخش صورت پذیرد احتمال وقوع گزارشگری اشتباه کاهش یافته و چنین وضعیتی علاوه بر قابلیت اتکا، اعتبار صورت‌های مالی را بیشتر می‌کند که این وضعیت باعث اعتماد سرمایه‌گذاران به صورت‌های مالی، کاهش هزینه سرمایه و افزایش کارایی بازار سرمایه در گردآوری منابع خواهد گردید (وحدیدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ ص ۳۰). طبق استاندارد حسابرسی شماره ۷۰۵ ایران، انواع اظهارنظرهای حسابرسی شامل اظهار نظر مقبول، مشروط، عدم اظهار نظر و مردود می‌باشد. به اظهار نظر مقبول گزارش تعدیل نشده و به سایر اظهارنظرها گزارش تعدیل شده نیز می‌گویند. شرکت‌ها گزارش تعدیل شده حسابرسی را به عنوان اخبار بد در نظر می‌گیرند و ممکن است به درخواست های حسابرس بدون معطلی جواب ندهند و این موضوع از نشانه های تضاد بین حسابرس و صاحبکار است. شرکت‌هایی که در زمینه افشا مسئولیت اجتماعی بهتر عمل نموده اند، با احتمال کمتری ارقام تعهدی آن‌ها دست کاری و در نتیجه کیفیت اطلاعات حسابداری و ارقام تعهدی آن‌ها بالاتر می‌باشد. همچنین، افزایش شفافیت گزارشگری مالی شرکت‌ها، به حساب‌رسان مخابره شده و این موضوع بر اظهار نظر آن‌ها تاثیرگذار است. شرکت‌هایی که افشای مسئولیت اجتماعی بیشتر دارند، کیفیت اطلاعات حسابداری بالاتر است. این بدین معناست که بر اساس تئوری علامت دهی، شرکت‌هایی با مسئولیت پذیری اجتماعی خوب، تمایل دارند گزارش گری مسئولیت اجتماعی را توسعه دهند که این اقدام آن‌ها در راستای بهبود اعتبار و کیفیت خدمات و محصولات، با بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری همراه می‌شود. همچنین این شرکت‌ها به احتمال بیشتری موفق به اخذ اظهار نظر مقبول در گزارش حسابرسی می‌شوند (مشایخ، پارسایی و کرانی، ۱۴۰۰؛ ص ۴۱) مدیران انتظارات سرمایه‌گذاران را تشخیص داده و به آن‌ها پاسخ می‌دهند. این امر واکنش مثبت بازار سرمایه را نسبت به ارزش سهام این گونه

شرکت‌ها در پی دارد. در واقع، هرگاه شرکت متوجه شد که سرمایه‌گذاران احساساتی تر برخورد می‌کنند، بیشتر به سمت مسئولیت اجتماعی حرکت می‌کنند (زارع بهنمیری، نظری شمس آباد و بیکی، ۱۴۰۱؛ ص ۹۱). مدل اجرای مسئولیت اجتماعی دارای ۷ سطح می‌باشد و عوامل فشار ذینفعان، مالکیت شرکت و اندازه شرکت جز موثرترین عوامل مسئولیت اجتماعی شرکت و زیر بنایی اجرای آن می‌باشند. همچنین، عوامل افزایش اعتماد عمومی، بهبود عملکرد مالی، کارایی سرمایه‌گذاری و کاهش ریسک قیمت سهام ماهیت اثر پذیری دارند (شمس الدینی، نعمتی و عسکری شام آباد، ۱۴۰۱؛ ص ۱۱۵). هم اکنون، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، پاسخی به دو تغییر مهم شامل افزایش نگرانی عمومی نسبت به محیط زیست و جریان آزاد اطلاعات که توسط اینترنت فراهم شده است، می‌باشد. اگر سازمان به گونه ای مطلوب، اقدام به فعالیت های مسئولیت اجتماعی خود نماید، نخست، مشروعیت خود را از دید ذینفعان از دست می‌دهند، سپس، دولت و نهادهای نظارتی از طریق قانون ها و مجازات های مختلف، واحد تجاری را ملزم به رعایت این امر می نمایند (حسینی، ۱۳۹۹؛ ص ۵). با توجه به این مسئله که تداوم فعالیت شرکت‌ها در بلند مدت، علاوه بر مسائل مالی، نیازمند توجه به مسائل اجتماعی و زیست محیطی است، شرکت‌ها سعی می‌کنند که در حدود مقررات حاکمیت شرکتی، جهت اقدام داوطلبانه شرکت در فعالیت های مسئولیت های اجتماعی و افشای آن پاسخگو باشند (برزگر، حسن نتاج کردی و ملک، ۱۳۹۸؛ ص ۲۲). از سوی دیگر علاقه شرکت‌ها به تعهد نسبت به مسئولیت اجتماعی در همه ی زمینه ها، تاثیر قابل ملاحظه ای بر عملکرد شرکت‌ها دارد، این علاقه به مسئولیت اجتماعی شرکت را ترغیب می‌نماید تا در راستای بهبود محیط زیست، بهره گیری بهینه از انرژی، مدیریت ضایعات و دیگر موارد تلاش نماید. در چنین موقعیتی شرکت‌ها این توان را دارند که بازده های طولانی مدت خود را از طریق کاهش اثرات منفی خود در اجتماع بصورت اختیاری، حداکثر نمایند. امروزه در ایران نیز چنین تفکری در میان شرکت‌ها بوجود آمده و گسترش یافته است که موفقیت بلند مدت شرکت‌ها می‌تواند بوسیله ی مدیریت کردن زمان و در کنار آن ایجاد اطمینان از حمایت محیطی و پیشرفت در حوزه ی مسئولیت اجتماعی

شرکت تحقق یابد، در چنین شرایطی اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت موجب بهبود موقعیت شرکت‌ها در بلند مدت گردیده که این موضوع در نهایت موجب رشد اقتصادی و افزایش توانایی رقابت شرکت‌ها می‌گردد. مساله گزارش‌گری اجتماعی شرکت‌ها، یکی از رویکردهای مهمی است که در رویکرد های با اهمیت حسابداری مطرح می‌باشد که در صورت اجرا این توان را دارد که اطلاعات مهمی را در اختیار استفاده‌کنندگان به ویژه سرمایه‌گذاران قرار دهد. سهامداران به عنوان یکی از گروه‌های اصلی استفاده‌کننده از اطلاعات شرکت‌ها و صورت‌های مالی به شمار می‌آیند. افشای مسئولیت اجتماعی را می‌توان به عنوان یک رابط بین شرکت و ذینفعان دانست که موجب جذب سرمایه‌گذاران و سرمایه‌گذاری آنان در شرکت می‌شود. با افزایش سطح آگاهی ذینفعان در مورد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، تعهدات و وظایف اخلاقی شرکت در قبال جامعه، مساله الزام و نیاز به افشای مسئولیت اجتماعی را به طرز فزاینده‌ای افزایش داده است. با در نظر گرفتن این موضوع که اکثر شرکت‌های فعال در حوزه نفت و گاز و پتروشیمی و بعضی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار جهت پرداختن به موضوع مسئولیت اجتماعی سرفصل جداگانه‌ای را در بودجه خود در نظر می‌گیرند و بعضی از هزینه‌های به وقوع پیوسته در این بخش به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی می‌باشد، روشن می‌شود که هنوز هم بحث مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران آن گونه که باید مورد توجه قرار نگرفته است. می‌توان این گونه متصور بود که با اقدامات انجام گرفته و بسترهای جدید به وجود آمده در آینده نزدیک شرکت‌ها و موسسات در ایران نیز توجه بیشتری را به مبحث مسئولیت اجتماعی خواهند داشت. با توجه به مباحث بیان شده تحقیق حاضر از این جهت دارای اهمیت است که به سرمایه‌گذاران، مدیران و تحلیل‌گران نشان می‌دهد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی و افشای آن این توانایی و قابلیت را دارد که در راستای حفظ منافع ذینفعان عمل نموده و موجب انتفاع آن‌ها گردد. حساب‌رسان به واسطه خدمات اعتباربخشی که ارائه می‌نمایند از این توان برخوردارند که گزارش‌گری و افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را نیز از خدمات اعتباربخشی بهره‌مند نمایند تا بدین طریق ذینفعان و استفاده‌کنندگان اعتماد بیشتری به اطلاعات صورت‌های مالی

داشته باشند و از آن‌ها در جهت تصمیمات خود بهره ببرند. بنابراین، پژوهش حاضر رابطه افشای مسئولیت اجتماعی را به‌عنوان معیاری بر عملیات حسابرسی بررسی می‌کند. در بخش‌های بعدی، ابتدا مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها و فرضیه‌های پژوهش ارائه شده است. سپس با بیان یافته‌ها و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها، پژوهش به پایان می‌رسد.

مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

در حال حاضر به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها به‌عنوان عاملی نگریده می‌شود که نشان از پایداری شرکت دارد (بنی مهد و چناری، ۱۳۹۸؛ ص ۶۵). مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌داری اهمیت بالا و نتایج استراتژیکی به همراه دارد. شرکت‌های بزرگ در فعالیت‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی در بازارهای مهم مالی مانند بازار سرمایه، سرمایه‌گذاری می‌نمایند. امروزه مسئولیت اجتماعی شرکت برای اکثر سازمان‌ها و مدیران موضوعی قابل توجه به شمار می‌رود (کوشکی و همکاران، ۱۴۰۰؛ ص ۴۹). شرکت‌هایی که در زمینه مسئولیت اجتماعی عملکرد مناسبی دارند تمایل آن‌ها به افشای عمومی فعالیت‌های خود بیشتر است. افشای اطلاعات موجب شفافیت و این امر سبب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان شرکت و سرمایه‌گذاران می‌گردد که به نوبه خود باعث کاهش ریسک می‌گردد. از سوی دیگر، تلاش‌های مضاعف حسابرسان در حسابرسی صورت‌های مالی شرکت‌ها الزاماً اطلاعات بی‌کیفیت حسابداری شرکت‌ها را به اطلاعات با کیفیت مبدل نمی‌نماید. این امر نشان دهنده محدودیت‌های ذاتی در توانایی حسابرسان جهت بهبود اطلاعات حسابداری فاقد کیفیت یا کم‌کیفیت می‌باشد (گری و همکاران، ۲۰۱۷؛ ص ۷۸). با در نظر گرفتن دیدگاه ریسک‌حسابرسی، ارزیابی نمودن ریسک بالاتر سبب افزایش هزینه و حق الزحمه حسابرسی می‌گردد. عملکرد ضعیف مسئولیت اجتماعی این پیام را به حسابرسان می‌رساند که نبود اخلاق حرفه‌ای و مدیریتی در شرکت و عدم یکپارچگی مدیریت به احتمال زیاد وجود دارد، در چنین موقعیتی نیاز به بررسی‌های بیشتر بوده و ساعت کاری بیشتری برای حسابرسی مورد نیاز است (چن و همکاران، ۲۰۱۲؛ ص ۱۰). عملکرد ضعیف مسئولیت اجتماعی موجب کاهش اعتماد حسابرسان به کنترل‌های داخلی می‌گردد (هوتاش و

همکاران، ۲۰۰۸؛ ص ۲۶). این موضوع موجب می‌گردد که حسابرس برای ارزیابی توان عملکرد مطلوب و مناسب شرکت برای تولید اطلاعات با کیفیت با ابهام مواجه گردد (دوگار و همکاران، ۲۰۱۵؛ ص ۱۲). در یک دیدگاه خاص می‌توان بیان نمود که در صورتی که صاحب کاران با افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکت جهت مشروعیت بخشیدن به رفتار خود استفاده نمایند، در این صورت یکپارچگی مدیریت مورد سوال و این امر منجر به افزایش ریسک حسابرسی می‌شود. واکنش حسابرسان به ریسک حسابرسی بالاتر از طریق درخواست هزینه حسابرسی بالاتر می‌باشد. دیدگاه اطلاعات مکمل و دیدگاه ریسک حسابرسی هر دو پیش‌بینی می‌نمایند ارتباط مثبتی میان افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و هزینه های مرتبط با حسابرسی وجود دارد اما نوع اظهار نظر حسابرس را نمی‌توان قابل پیش‌بینی دانست. دیدگاه مکمل در ارتباط مثبت میان افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و حسابرسی نشان از آن دارد که رابطه میان افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و کیفیت اطلاعات مالی برای شرکت‌هایی که هزینه حسابرسی بیشتری را متحمل می‌شوند نیز می‌تواند مثبت باشد. در مقابل، دیدگاه ریسک حسابرسی که ارتباطی مثبت میان حسابرسی مسئولیت اجتماعی و گزارشگری مالی را پیش‌بینی می‌نماید، اعتقاد دارد رابطه منفی بین افشای مسئولیت اجتماعی و کیفیت اطلاعات مالی برقرار است (هربار و همکاران، ۲۰۱۴؛ ص ۵۰۶). مربوط بودن و مفید بودن اطلاعات مالی می‌تواند با عامل به موقع بودن در تضاد بوده و کاهش یابد. به علاوه، به موقع بودن گزارشگری شرکت‌ها عامل مهمی برای عملکرد مناسب در بازار سرمایه به حساب می‌آید، یافته‌های استافینی (۲۰۰۹) و اشتون و همکاران (۱۹۸۷) نیز در تایید این موضوع بود که سرمایه‌گذاران به اطلاعات حسابرسی شده به موقع تهیه شده اتکا می‌نمایند و از آن‌ها در تصمیمات خود بهره می‌گیرند. گزارش‌گری به موقع بیان می‌نماید که اطلاعات بایستی قبل از آن که تاثیر خود را بر تصمیم‌های تجاری از دست دهند در اختیار تصمیم‌گیرندگان قرار گیرند. هدر رفتن زمان در افشای اطلاعات مالی سبب خلق عدم قطعیت در رابطه با تصمیم‌های سرمایه‌گذاری می‌گردد (مهدوی و حسینی، ۱۳۹۴؛ ص ۸۹). در شرایطی که تاخیر در افشای اطلاعات شرکت زیاد باشد این موضوع سبب بوجود آمدن عدم اطمینان مرتبط با تصمیم‌گیری می‌گردد. گزارش حسابرس که پل ارتباطی مطمئنی بین تهیه‌کنندگان صورت‌ها و گزارش‌های مالی و

استفاده کنندگان آن است، اعتبار گزارش های مالی را افزایش می دهد. صورت های مالی حسابرسی شده یکی از منابع قابل اتکا اطلاعات برای استفاده کنندگان محسوب می شود اما این اطلاعات زمانی می تواند به وسیله استفاده کنندگان مورد استفاده قرار بگیرد که ویژگی های کیفی مربوط از جمله به موقع بودن را دارا باشد. اطلاعات مالی نسبت به گذشت زمان بسیار حساس است و با مرور زمان ارزش و سودمندی خود را در تصمیم گیری ها از دست می دهد. طبق استانداردهای حسابداری ایران، چنان چه صورت های مالی ظرف مدت معقولی بعد از تاریخ ترازنامه در اختیار استفاده کنندگان قرار نگیرد مفید بودن آن کاهش می یابد. به موقع بودن گزارش حسابرسی بر قابلیت اطمینان اطلاعات حسابداری نیز تأثیر دارد. در نتیجه، هر چه فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار گزارش حسابرسی کوتاه تر شود ارزش اطلاعاتی آن بیشتر می شود. در این راستا، درک عوامل مؤثر بر تأخیر در گزارش حسابرسی مهم است، زیرا، به طور مستقیم بر به موقع بودن گزارش های مالی به عنوان یکی از مهم ترین ویژگی های کیفی صورت های مالی اثر می گذارد. تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی به معنای اختلاف زمانی میان تاریخ پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت های مالی سالانه حسابرسی شده به وسیله شرکت ها است (مهدوی و جمالیان پور، ۱۳۸۹؛ ص ۸۹). طبق گفته لونتیس و همکاران (۲۰۰۵)، به موقع بودن گزارش حسابرسی ویژگی مهمی در بازارهای نوظهور است، زیرا، سرمایه گذاران برای استفاده از اطلاعات منبع قابل اتکایی غیر از صورت های مالی حسابرسی شده، ندارند. بنابراین، گزارش گری به موقع موجب بهبود تصمیم گیری و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی در بازار سرمایه می شود. آנסاه و ونیتس (۲۰۰۶) به موقع بودن با اثربخشی حسابرسی همراه است که تمرکز آن بر میزان صلاحیت حسابرسان در انجام وظیفه برای ارائه اظهار نظری است که نشان دهنده تصویری صحیح از عملیات شرکت است. گری و همکاران (۲۰۱۷)، در تحقیقی به موضوع افشای اطلاعات مسئولیت پذیری اجتماعی در شرکت های چینی پرداختند. آن ها به این نتیجه دست یافتند که هر چقدر افشای اطلاعات مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکت ها افزایش یابد، مدیریت سود کاهش می یابد و همچنین مسئولیت پذیری اجتماعی و افشای اطلاعات موجب ارزش افزایی شرکت می گردد. لانگ چن (۲۰۱۶) پژوهشی را با عنوان بررسی ارتباط میان گزارش های مالی حسابرسی شده و افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی

شرکت انجام دادند. تحقیقات آن‌ها نشان می‌دهد که هر چه میزان تعهد برای ارائه گزارش با کیفیت‌تر بیشتر باشد امکان وجود آمدن بی‌طرفی بیشتر گردیده و این موضوع سبب افشای اطلاعات غیرمالی از جمله اطلاعات مسئولیت اجتماعی می‌شود. سامت و جارو (۲۰۱۷)، با بررسی ارتباط مسئولیت اجتماعی و کارایی سرمایه‌گذاری در میان شرکت‌ها به این موضوع پی بردند که شرکت‌هایی که میزان انجام مسئولیت‌پذیری اجتماعی آن‌ها بیشتر و مطلوب‌تر است از کارایی سرمایه‌گذاری بیشتری نیز بهره‌مند هستند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی در این شرکت‌ها سبب تقویت سرمایه‌گذاری و جذب آسان‌تر سرمایه می‌گردد. (رضوان و همکاران، ۱۳۹۹؛ ص ۷۳) در تحقیق خود به بررسی افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت و دقت پیش‌بینی مدیران پرداختند، که میان افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت و دقت پیش‌بینی مدیران ارتباطی مثبت و معناداری وجود دارد و افشای مسئولیت اجتماعی سبب بهبود پیش‌بینی مدیران می‌گردد. صفری گرایلی، ۱۳۹۷؛ ص ۱۶۳)، در تحقیقی به بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها بر ارزش‌گذاری بازار از نگاهداشت وجه نقد آن‌ها پرداخته است. بدین منظور، برای سنجش مسئولیت اجتماعی از چک لیستی مشتمل بر ۳۹ قلم افشاء استفاده نموده است. یافته‌های بدست آمده از تحقیق وی حاکی از آن است که افشای اطلاعات مسئولیت‌پذیری اجتماعی، ارزش بازار وجه نقد نگهداری شده شرکت را افزایش می‌دهد. (دارابی و همکاران، ۱۳۹۶؛ ص ۵۷)، تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی، عملکرد اقتصادی و اجتناب از مالیات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام دادند، که اگر شرکتی دارای عملکرد مناسبی در مسئولیت اجتماعی باشد میانگین اجتناب از مالیات کمتر و میانگین ارزش افزوده اقتصادی بالاتر است. (فخاری و همکاران، ۱۳۹۵؛ ص ۸۵) تحقیقی با هدف بررسی تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت بر کارایی سرمایه‌گذاری انجام دادند که افشای مسئولیت اجتماعی به بهبود کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها منجر خواهد شد، نتیجه حاصل، مورد حمایت تئوری ذینفعان نیز می‌باشد. به طور کلی یافته‌های پژوهش، نقش مهم و برجسته مسئولیت اجتماعی در شکل دادن به رفتار سرمایه‌گذاری و کارا بودن آن را نشان می‌دهد. (مهدوی و حسینی نیا، ۱۳۹۴؛ ص ۷)، در تحقیقی، رابطه بین اثربخشی کیفیت حسابداری (از طریق سه عامل: تغییر حسابداری، تخصص حسابداری در صنعت و نوع

گزارش حسابرسان) و کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی کردند، که بین نوع گزارش حسابرسان با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یعنی، در صورت دریافت گزارش حسابرسی نشده، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی بیشتر می‌شود. هم‌چنین بین تغییر حسابرسان و تخصص حسابرسان در صنعت با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه معنادار وجود ندارد. (وحیدی الیزایی و فخاری، ۱۳۹۴؛ ص ۹۴)، پژوهشی تحت عنوان تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت انجام دادند، که ارتباط مثبت و معناداری بین مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتی و عملکرد مالی شرکت وجود دارد. (حاجی‌ها و سرفراز، ۱۳۹۳؛ ص ۱۰۵)، در پژوهشی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و هزینه حقوق صاحبان سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. برای اندازه‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها به عنوان متغیر مستقل، از معیارهایی که توسط موسسه آی‌ام‌ریکایی معروف به KLD^۱ که هر ساله سازمان‌ها را بر اساس معیارهای اجتماعی و زیست‌محیطی رتبه‌بندی می‌کند و همچنین برای اندازه‌گیری هزینه حقوق صاحبان سهام، مدل گوردون استفاده کردند. یافته‌های پژوهش نشان داد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه معکوس و معناداری با هزینه حقوق صاحبان سهام دارد. بنابراین مدیران با افزایش افشاگری در زمینه عملکرد اجتماعی، باعث کاهش در نرخ بازده مورد انتظار سرمایه‌گذاران (هزینه حقوق صاحبان سهام شده) شده و هزینه‌های تامین مالی کمتری برای شرکت به ارمغان می‌آورند، به عبارت دیگر اطلاعات مسئولیت‌پذیری شرکت برای سرمایه‌گذاران محتوای اطلاعاتی دارد. (حاجی‌ها و فتحی مقدم، ۱۳۹۲؛ ص ۱۳۱)، در پژوهشی، به بررسی رابطه بین تغییر بهبود یا پیشرفت در اظهارنظر حسابرسان با تأخیر در گزارش‌گری مالی پرداختند، که بهبود یا پیشرفت در اظهارنظر حسابرسان با تأخیر در گزارش‌گری مالی رابطه معناداری دارد و نیز متغیرهای کنترلی پژوهش (شامل هزینه دعاوی حقوقی، تغییر حسابرسان، تجدیدنظر یا تدوین استانداردهای حسابرسان، تصدی همزمان ریاست هیئت مدیره توسط مدیر عامل و اهرم مالی) با تأخیر در گزارش‌گری مالی رابطه معناداری دارد.

1. Kinder, Lydenberg, and Domini

فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: بین افشا مسئولیت اجتماعی شرکت و نوع اظهار نظر حسابرس ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین افشا مسئولیت اجتماعی شرکت و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی ارتباط معناداری وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش های توصیفی و همبستگی است و می تواند در فرایند تصمیم گیری سرمایه گذاران مؤثر و کاربردی باشد. به منظور جمع آوری داده ها، نخست از روش کتابخانه ای و سپس از آمارهای ارائه شده توسط سازمان بورس اوراق بهادار تهران استفاده شده است. این پژوهش از نوع پژوهش های بازار سرمایه و پژوهشگر می خواهد بداند که آیا بین دو گروه از اطلاعات رابطه و همبستگی وجود دارد یا خیر، و در صورت وجود ارتباط به دنبال بررسی میزان و چگونگی (مثبت یا منفی) رابطه متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. پژوهش حاضر از نظر روش تحلیلی و از نوع همبستگی است. همچنین این تحقیق براساس ماهیت و ویژگی داده هایی که برای تجزیه تحلیل فرضیه ها استفاده می شوند از نوع تحقیقات کمی محسوب می شود.

جامعه آماری و روش انتخاب نمونه

جامعه آماری در این پژوهش، تمامی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بین سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ (هفت سال) می باشد. پس از اعمال این محدودیت ها نمونه آماری این پژوهش، شامل ۱۲۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (۸۷۵ سال شرکت) می باشد. برای انتخاب نمونه از تمامی داده های در دسترس به روش حذفی استفاده شده است و از میان تمامی شرکت های در دسترس، شرکت هایی که دارای شرایط زیر نبوده اند، حذف شدند:

۱- به جهت همگن سازی زمانی نمونه آماری، شرکت هایی که قبل از سال ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.

۲- برای حداکثر کردن قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت ها پایان اسفندماه باشد.

۳- شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها، بیمه‌ها نباشند.

۴- در قلمرو زمانی پژوهش تغییر فعالیت یا تغییر دوره مالی نداشته باشند.

متغیرها و مدل‌ها

متغیرهای وابسته

- ۱- اظهار نظر حسابرسان (OPINION): یک متغیر دو وجهی می‌باشد در شرایطی که اظهار نظر حسابرسان مقبول (تعدیل نشده) باشد عدد صفر و اظهار نظر غیر مقبول (تعدیل شده) یک می‌باشد (بنی‌مهد، شیرزاد ۱۳۸۸؛ ص ۶۵).
- ۲- تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی (ARL): از طریق لگاریتم طبیعی فاصله تعداد روزهای بین تاریخ تصویب صورت‌های مالی توسط هیئت مدیره و تاریخ ارسال صورت‌های مالی حسابرسی شده به سایت کدال به دست می‌آید (مهدوی و حسینی نیا، ۱۳۹۴؛ ص ۷).

متغیر مستقل

افشا مسئولیت اجتماعی (DCSR): در این پژوهش برای محاسبه از چک لیستی شامل ۱۷ مولفه از اطلاعات مرتبط با افشای مسئولیت اجتماعی جدول (۱) تهیه شد که انتظار می‌رود به صورت اجباری یا داوطلبانه در گزارش‌های مالی سالانه شرکت‌های ایرانی افشا شود. این چک لیست در برگرفته‌ی سه بعد اجتماعی، محیطی و اقتصادی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را در نظر می‌گیرد. به این صورت که با مراجعه به گزارش‌های افشا شده هیئت مدیره شرکت‌ها در قسمت گزارش اجتماعی، در صورتی که اطلاعات در چک لیست‌ها از سوی شرکت افشا گردد عدد یک و عدم افشا عدد صفر منظور می‌گردد. بنابراین تعداد اقلام افشا گردیده به تمام اقلام قابل افشا در گزارشگری مسئولیت اجتماعی بر مبنای داده‌های درج شده در گزارش سالانه انتشار یافته شرکت‌ها، بیان‌کننده درصد افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها یا امتیاز مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها برای تعیین سطح آن در هر شرکت می‌باشد.

جدول ۱. اطلاعات افشای مسئولیت اجتماعی

بعد اقتصادی	بعد اجتماعی	بعد محیطی
عملکرد اقتصادی	کار و کارکنان / اشتغال و رویه های کار	مواد اولیه و انرژی
حضور در بازار و منطقه	حقوق بشر	تنوع گونه های زیستی و منابع محیطی
اثرات اقتصادی غیر مستقیم	زنجیره تامین، مشتریان و مصرف کنندگان محصولات / خدمات	انتشارات گازها، فاضلاب ها و ضایعات
سرمایه گذاری های مسئولانه	مشارکت و توسعه جامعه	محصولات و خدمات و اثرات زیست محیطی آن
مالیات	اخلاق کسب و کار / رویه های عملیاتی منصفانه	رعایت قوانین و مقررات زیست محیطی
	فساد، رشوه خواری و پول شویی	
	رعایت قوانین و مقررات اجتماعی	

متغیرهای کنترلی

LEV: اهرم مالی با بهره گیری از نسبت کل بدهی ها به دارایی ها محاسبه می گردد.

Size: اندازه شرکت از طریق لگاریتم طبیعی جمع دارایی های شرکت محاسبه می گردد.

ROA: بازده دارایی ها حاصل تقسیم سود خالص به کل دارایی ها است.

Loss: یک متغیری مجازی است که با گزارش زیان خالص عدد یک و در غیر این صورت عدد

صفر خواهد بود.

Growth: رشد برابر است با درصد تغییرات فروش شرکت.

مدل ۱: آزمون فرضیه اول

$$OPINION_{it} = B_0 + B_1 DCSR_{it} + B_2 SIZE_{it} + B_3 ROA_{it} + B_4 LEV_{it} + B_5 LOSS_{it} + B_6 GROWTH_{it} + \epsilon_{it}$$

مدل ۲: آزمون فرضیه دوم

$$ARL_{it} = B_0 + B_1 DCSR_{it} + B_2 SIZE_{it} + B_3 ROA_{it} + B_4 LEV_{it} + B_5 LOSS_{it} + B_6 GROWTH_{it} + \epsilon_{it}$$

یافته های پژوهش

میانگین نرخ بازده دارایی متغیر کنترلی ROA عدد ۰/۲۳۰ و میانه ۰/۱۷۰ که نشان می‌دهد پنجاه درصد شرکت‌های مورد بررسی طی دوره، بازدهی بالاتر از ۱۷ درصد را کسب کرده‌اند. میانگین عادی اهرم مالی LEV استفاده شده در تامین مالی شرکت‌های مورد بررسی ۴۵ درصد و ماکسیمم اهرم مالی ۰/۸۴۳ است و میانگین Growth متوسط شرکت‌های مورد بررسی برابر با ۰/۱۶۲ است.

جدول ۲. آمار توصیفی

مشاهدات	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	مینیمم	ماکسیمم	میانه	میانگین	متغیر
۸۷۵	۱/۰۰۲	-۰/۶۵۰	۰/۴۰۰	۰/۰۰۰۰	۱	۱/۰۰۰	۰/۴۱۸	opinion
۸۷۵	۱/۹۵۴	۰/۰۸۷	۱۲/۴۵	۱۷	۱۳۰	۴۶	۸۲/۱۰	ARL
۸۷۵	۱/۰۹۸	-۰/۵۳۹	۰/۱۲۲	-۰/۰۷	۰/۶۸۰	۰/۸۲۰	۰/۷۴۵	DCSR
۸۷۵	۲/۱۳۱	۰/۷۴۴	۱/۶۵۸	۱۰/۲۲۰	۱۸/۱۷	۱۵/۴۹۲	۱۲/۲۰	SIZE
۸۷۵	۴/۶۴۲	۰/۶۴۶	۰/۱۳۵	-۰/۶۹۸	۰/۷۳۰	۰/۱۷۰	۰/۲۳۰	ROA
۸۷۵	۲/۵۸۶	-۰/۲۳۷	۰/۱۵۵	۰/۰۷۰	۰/۸۴۳	۰/۶۴۰	۰/۴۵۸	LEV
۸۷۵	۱۴/۳۹	۳/۲۶۵	۰/۳۴۰	۰/۰۰۰	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۸۱	LOSS
۸۷۵	۳۰/۵۴	۳/۵۴۸	۰/۲۶۴	-۰/۸۶۰	۴/۷۵۰	۰/۴۵۲	۰/۰۱۶۲	Growth

نتایج آزمون فرضیه ها

آزمون فرضیه اول: در جدول (۳) به منظور تحلیل معناداری کل مدل در شرایطی که سطح معناداری آماره نسبت درست نمایی، تحت عنوان آزمون معناداری مدل است، عددی کمتر از ۰/۰۵ باشد که معناداری کل مدل در سطح اطمینانی ۹۵٪ مورد تایید قرار می‌گیرد. عدد بدست آمده برابر با ۰/۰۰۰ است. شاخص نیکویی برازش مقدار متغیر وابسته مشاهده شده را با متغیر پیش‌بینی شده بر مبنای مدل مورد مقایسه قرار می‌دهد و در صورتی که تفاوت بین آن‌ها معنادار نباشد، گواه بر نیکویی برازش است. برای بررسی نیکویی برازش از آماره هامسر - لمشو استفاده شده است، اگر سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ بدست آید، نشان می‌دهد که اختلاف متغیر وابسته مشاهده شده با متغیر وابسته پیش‌بینی شده معنادار نیست و نیکویی برازش رخ داده است. در مدل (۱) سطح معناداری

آماره هاسمر- لمشو مطابق با جدول (۳)، برابر با $0/085$ است که نیکویی برازش رخ داده است. ضریب تعیین مک فادن نشان دهنده‌ی اندازه‌ی واریانس مشترک میان دو متغیر بوده و نشان می‌دهد که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود. دامنه این آماره بین عدد ۰ و ۱ است، به نحوی که عدد یک بیان‌کننده‌ی توضیح همه‌ی متغیرهای مشاهده شده توسط مدل است و در صورت صفر بودن این عدد نشان دهنده‌ی این است که مدل هیچ گونه متغیری را توضیح نمی‌دهد. ضریب تعیین مک فادن بدست آمده عدد $0/049$ است که این عدد نشان دهنده‌ی توضیح ۴۹ درصدی متغیر وابسته بوسیله‌ی متغیرهای کنترلی و مستقل است. به منظور بررسی هم خطی بین متغیرهای پژوهش با در نظر گرفتن این موضوع که میزان عامل تورم واریانس (VIF) برای همه‌ی متغیرها عددی کمتر از ۵ و نزدیک به عدد یک است، که مشکل هم خطی وجود ندارد. احتمال آماره t برای افشا مسئولیت اجتماعی شرکت (DCSR) عددی کوچکتر از $0/05$ می‌باشد عدد بدست آمده برابر با $0/002$ است و ضریب آن عدد مثبت $1/041$ است که می‌توان با اطمینان ۹۵٪ بیان نمود افشای مسئولیت اجتماعی شرکت بر نوع اظهار نظر حسابرس تاثیر مستقیم و معناداری دارد. فرضیه اول پژوهش با سطح اطمینانی ۹۵٪ مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول ۳. ارتباط مسئولیت اجتماعی با نوع اظهار نظر حسابرس

متغیر	ضریب	اماره Z	Prob	VIF
C	۲/۳۸۰	۴/۶۷۳	۰/۰۰۰	-
DCSR	۱/۰۴۱	۲/۷۹۷	۰/۰۰۲	۱/۳۴۰
SIZE	-۰/۴۳۰	-۶/۵۴۸	۰/۰۰۰	۱/۰۹۴
ROA	۳/۴۳۷	۳/۴۲۹	۰/۰۰۰	۲/۰۹۸
LEV	۰/۰۵۳۰	۲/۱۶۲	۰/۰۲۰	۱/۴۲۶
LOSS	-۰/۱۲۰	-۰/۲۳۳	۰/۵۳۶	۱/۳۲۷
GROWTH	۰/۲۳۵	-۱/۶۶۴	۰/۰۴۹	۱/۱۱۳
آزمون	مقدار اماره		سطح معناداری	
نسبت درست نمایی	۶۲/۵۲۶		۰/۰۰۰	
آماره هاسمر- لمشو	۱۳/۴۱۹		۰/۰۸۵	
ضریب تعیین مک فادن	۰/۰۴۹			

آزمون فرضیه دوم: مرحله اول برای شروع آزمون فرضیه دوم پژوهش، بررسی نرمال بودن توزیع داده های متغیر وابسته می باشد که از آزمون جارک - برا استفاده گردید و بر مبنای نتایج توزیع متغیر تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی از توزیعی نرمال پشتیبانی نمی نماید. در این صورت داده های متغیر پیش از آزمون فرضیه ها با بهره گیری از تابع انتقال جانسون نرمال سازی گردید. نتایج بدست آمده از برآورد مدل (۲) در جدول (۴) ارائه شده است. از آنجا که سطح معناداری آزمون F لیمبر کمتر از ۰/۰۵ است، ناهمسانی عرض از مبدا پژوهش مورد تایید بوده و نیاز است در برآورد الگو از شیوهی داده های پانل بهره گرفته شود. با در نظر گرفتن این موضوع نتایج آزمون هاسمن و سطح معناداری در پژوهش عددی کمتر از ۰/۰۵ را نشان می دهد، می بایست مدل با بهره گیری از روش اثرات ثابت برآورد گردد.

جدول ۴. ارتباط مسئولیت اجتماعی و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی

نام متغیر	نماد	ضریب	اماره t	Prob	VIF
مقدار ثابت	C	۳۴/۶۴۴	۱/۷۶۸	۰/۰۴۸۰	-
افشا مسئولیت اجتماعی	DCSR	۷/۳۲۸	۲/۲۹۸	۰/۰۲۲۵	۱/۳۲۶
اندازه	SIZE	۲/۷۹۷	۲/۲۵۷	۰/۰۱۴۸	۱/۳۲۳
بازده دارایی ها	ROA	-۱۰/۷۴۷	-۱/۵۶۶	۰/۰۷۶۳	۲/۰۶۳
اهرم مالی	LEV	۷/۵۷۰	۰/۱۶۵	۰/۳۸۲۴	۱/۴۷۵
زیان دهی	LOSS	۱/۱۴۴	۱/۰۲۲	۰/۴۰۱۲	۱/۴۲۷
رشد شرکت	GROWTH	۱/۰۸۵	۰/۵۰۸	۰/۳۶۰۴	۱/۱۳۱
آزمون F لیمبر سطح معناداری (Prob)			۱۶/۳۲۷	(۰/۰۰۰)	
آزمون هاسمن سطح معناداری (Prob)			۱۷/۶۱۷	(۰/۰۱۳)	
اماره دوربین واتسون			۱/۶۳۷		
آزمون جارک - برا سطح معناداری (Prob)			۱۶۵/۵۴۴	(۰/۰۰۰)	
ضریب تعیین (R2) ضریب تعیین تعدیل شده (Adj R2)			۰/۶۹۰۵	۰/۶۲۰۰	

در بررسی معنادار بودن مدل، با در نظر گرفتن این موضوع که مقدار احتمال اماره F از ۰/۰۵ کمتر است و برابر با (۰/۰۰۰۰) می توانیم با ۹۵ درصد معنادار بودن کلی مدل را تایید نمود. ضریب تعیین مدل نیز نشان دهنده ی آن می باشد که ۶۹/۰۵ درصد از تغییرهای تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی بوسیله ی متغیرهای آورده شده در مدل توضیح داده می شود. در بررسی مفروضات رگرسیون کلاسیک نتایج آزمون جارک-برا حاکی از آن دارد که باقیمانده های بدست آمده از برآورد مدل در سطح اطمینانی معادل ۹۵ درصد از توزیع نرمال برخوردار نمی باشد، به نحوی که مقدار احتمال مرتبط با آن آزمون کمتر از ۰/۰۵ را نشان می دهد. با در نظر گرفتن قضیه حد مرکزی و تعداد بالای مشاهدات می توان از این موضوع چشم پوشی نمود. همچنین مقدار آماره دوربین واتسون ۱/۶۳۷ است که بین ۱/۵ تا ۲/۵ بوده و بنابراین استقلال مانده های مدل نیز مورد تایید قرار می گیرد. در خصوص موضوع هم خطی بین متغیرهای مدل نیز عدد بدست آمده از آماره VIF برای همه متغیرها عددی پایین تر از ۱۰ را نشان می دهد که هم خطی شدیدی بین متغیرهای پژوهش وجود نداشته و این فرض رگرسیون کلاسیک نیز مورد تایید قرار می گیرد. نتایج بدست آمده در جدول (۴) سطح معناداری اماره t مربوط به متغیر (افشا مسئولیت اجتماعی) کمتر از ۰/۰۵ است (۰/۰۲۲۵) است و ضریب آن نیز عددی مثبت است (۷/۳۲۸) پس می توان بیان نمود که بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش به بررسی افشای مسئولیت اجتماعی در صورت های مالی و رابطه آن بر میزان تاخیر در ارائه گزارش های حسابرسی و نوع اظهار نظر حسابرس پرداخته شد. نتایج فرضیه اول نشان داد که افشا مسئولیت اجتماعی شرکت بر نوع اظهار ارائه شده حسابرس شرکت ها تاثیر مثبت معنی داری دارد. با در نظر گرفتن نتایج آزمون فرضیه اول می توان نتیجه گیری نمود که هر چقدر افشا مسئولیت اجتماعی شرکت ها بیشتر باشد می تواند سبب افزایش کیفیت صورت های مالی گردد که این موضوع سبب ارائه اظهار نظر تعدیل نشده توسط حسابرس خواهد شد. گری و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت می تواند موجب ارزش افزایی صورت های مالی گردیده و از این طریق مدیریت سود را کاهش داده و احتمال اعلام نظر حسابرسی تعدیل نشده را را برای صورت های مالی شرکت افزایش دهد. بنابراین پیشنهاد می شود

که سیاست گذاران و تدوین کنندگان مبانی نظری گزارشگری مالی و استانداردهای مالی توجه ویژه ای به مبحث گزارشگری مسئولیت اجتماعی نمایند و در راستای تقویت آن تلاش کرده و با ارائه ابعاد متفاوت مسئولیت اجتماعی و معرفی نمودن منافع آن برای شرکت‌ها و به وجود آوردن ساز و کار لازم جهت گزارشگری مسئولیت اجتماعی، شرکت‌ها را تشویق به انجام مسئولیت‌پذیری اجتماعی نمایند. در چنین موقعیتی و با انجام این اقدامات اساساً تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت و ویژگی‌های شرکت و بخصوص و باعث کیفیت گزارشگری مالی و در نهایت اظهار نظر حسابرسان به صورت محسوس خواهد بود. نتایج بدست آمده از فرضیه اول را می‌توان با پژوهش‌گری و همکاران (۲۰۱۷) و (مشایخ و همکاران، ۱۴۰۰؛ ص ۴۱) هم‌راستا دانست.

در فرضیه دوم این پژوهش رابطه‌ی افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی مورد بررسی قرار گرفت و یافته‌ها حاکی از آن است که ارتباطی مثبت و معناداری میان این دو متغیر برقرار است. با در نظر گرفتن نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه دوم می‌توان استدلال نمود که هر چقدر میزان افشای مسئولیت اجتماعی بیشتر باشد، انتظار می‌رود که حسابرسان ناچاراً زمان بیشتری را صرف بررسی و تحلیل جهت حصول اطمینان از صحت و درستی صورت‌های مالی ارائه شده به وسیله شرکت کنند و بنابراین این احتمال وجود دارد که گزارش صورت‌های مالی حسابرسی شده توسط حسابرسان با تأخیر زمانی بیشتری ارائه شود. با توجه به نتایج بدست آمده، ارائه به موقع گزارش حسابرسی اغلب با اثربخش بودن حسابرسی همراه می‌باشد که تمرکز آن بر میزان صلاحیت حسابرسان شرکت در انجام وظایف خود برای ارائه اظهار نظری است که نشان دهنده‌ی تصویر صحیح از عملیات شرکت می‌باشد. نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه دوم را می‌توان با تحقیق‌گری و همکاران (۲۰۱۷) و (مهدوی و حسینی نیا، ۱۳۹۴؛ ص ۷) هم‌راستا دانست. علاوه بر این، پیشنهاد می‌گردد شرکت‌ها بر اجرا و افشای مسئولیت اجتماعی توجه به خصوصی داشته باشند، این عمل در کنار مزایای بسیار، نشانه‌ای از پایداری شرکت است. به منظور بررسی بیشتر نتایج پیشنهاد می‌شود حسابرسان عملکرد شرکت در زمینه افشای مسئولیت اجتماعی را مورد توجه قرار دهند چرا که عملکرد ضعیف در این حوزه می‌تواند نشانه‌ای از وجود ضعف در حاکمیت شرکتی، نبود اخلاق حرفه‌ای در شرکت، عدم یکپارچگی مدیریتی و احتمالاً نیازمند رسیدگی‌های بیشتر باشد. همچنین در پژوهش‌های آینده تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر عملیات حسابرسی به تفکیک هر صنعت و تأثیر خصوصیات هر صنعت بر مسئولیت اجتماعی و حسابرسی شرکت‌ها بررسی گردد.

منابع

- برزگر، قدرت اله؛ حسن نتاج کردی، محسن و ملکی، دنیا. (۱۳۹۸). بررسی اثر ویژگی های کمیته حسابرسی بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها. فصلنامه بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۲۶(۱): ۱۹ - ۳۸.
- بندریان، امیرعلی؛ وحیدی الیزئی، ابراهیم و مقصودی، فرامرز. (۱۳۹۷). تأثیر تعدیل کنندگی کیفیت و تدام حسابرسی بر رابطه بین ساختار مالکیت و مدیریت سود. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۰(۳۷): ۱۹۵ - ۲۱۴.
- بنی مهد، بهمن و شیرزاد، بهرام. (۱۳۸۸). بررسی و تبیین متغیرهای حسابداری با نوع اظهارنظر حسابرس در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار. مجله حسابداری مدیریت، ۲(۳): ۶۵ - ۷۶.
- حاجی ها، زهره و سرفراز، بهمن. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و هزینه حقوق صاحبان سهام در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش های تجربی حسابداری، ۴(۲): ۱۰۵ - ۱۲۳.
- حاجی ها، زهره و فتحی مقدم بادی، مجتبی. (۱۳۹۳). رابطه تغییر در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارش گری مالی. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۱(۴۱): ۱۳۱ - ۱۵۶.
- حجازی، رضوان و رجب دری، حسین (۱۳۹۹) رابطه ی افشای اطلاعات مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت بر دقت پیش بینی مدیران. فصلنامه حسابداری و منافع اجتماعی. ۱۰(۴): ۷۳-۹۳.
- حسینی، محمد و محمدی، مهسا. (۱۳۹۹). تأخیر زمانی در ارائه گزارش حسابرسی و نزدیکی فاصله ی جغرافیایی دفتر موسسه ی حسابرسی به دفتر مرکزی صاحبکار: شواهدی از مزیت اطلاعاتی ناشی از تعامل مشترک و بهبود کارایی حسابرسی. فصلنامه پژوهش های حسابرسی حرفه ای، ۱۱(۱): ۱۱۴ - ۱۳۶.
- دارابی، رویا؛ پاشانژاد، یوسف و تدین فرد، اسماعیل. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی، عملکرد اقتصادی و اجتناب از مالیات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله بررسی های حسابداری، ۴(۱۵): ۶۷ - ۱۹۲.
- دارابی، رویا؛ وقفی، سید حسام و سلیمانان، مریم. (۱۳۹۵). بررسی ارتباط گزارش گری مسئولیت اجتماعی با ارزش و ریسک شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران. حسابداری ارزشی و رفتاری، ۱(۸): ۵۷ - ۷۱.

- رحمانیان کوشکی، عبدالرسول و ایمانروی، زهرا (۱۴۰۰). تاثیر اعتماد بیش از حد مدیر عامل بر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها با نقش تعدیلگر مالکیت نهادی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۱(۳): ۴۹-۶۸.
- زارع بهنمیری، محمد جواد؛ نظری شمس آباد، احمد و بیکی، نیلوفر. (۱۴۰۱). مسئولیت پذیری اجتماعی و احساسات سرمایه گذاران به رویکرد معادلات همزمان. نشریه علمی حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۱): ۹۱-۱۱۴.
- شمس الدینی، کاظم؛ نعمتی، میثم و عسکری شاهره آباد، مهدی. (۱۴۰۱). ارائه مدلی به منظور توسعه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. نشریه علمی حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۱): ۱۱۵-۱۵۶.
- صفری گرایلی، مهدی. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها بر ارزش گذاری بازار از نگاهداشت وجه نقد. راهبرد مدیریت مالی، ۶(۱): ۱۶۳-۱۸۳.
- عظیمی، مجید و گنجی ارجنکی، سمیه. (۱۳۹۵). تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۵(۱۷): ۱۷۹۶-۱۱۱.
- فخاری، حسین؛ رضائی پشته نوئی، یاسر و نوروزی، محمد. (۱۳۹۵). تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت بر کارایی سرمایه گذاری. راهبرد مدیریت مالی، ۴(۴): ۸۵-۱۰۶.
- مشایخ، شهناز؛ پارسایی، منا و کرانی، اکرم. (۱۴۰۰). ارتباط بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با کیفیت اطلاعات حسابداری و گزارش حسابرسان. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۳(۵۱): ۴۱-۶۴.
- مهدوی، غلامحسین و جمالیان پور، مظفر. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر سرعت گزارش گری مالی. مجله پژوهش های حسابداری مالی، ۲(۴): ۸۹-۱۱۸.
- مهدوی، غلامحسین و حسینی نیا، سمیه. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابرسی، ۶(۲۱): ۷-۳۰.
- وحیدی الیزایی، ابراهیم و فخاری، ماندانا. (۱۳۹۴). تأثیر مسئولیت پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی. فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۴(۲۷): ۹۴-۱۱۷.
- وحیدی الیزئی، ابراهیم؛ تمیمی، محمد و شلال نژاد، حسین. (۱۳۹۳). برداشت سرمایه گذاران ایرانی از استقلال حسابرسان. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۳(۱۰): ۳۰-۵۴.

References

- Afify, H.A.E.(2009). Determinants of audit report lag: Does implementing corporate governance have any impact? Empirical evidence from Egypt. *Journal of Applied Accounting Research*, 10 (1): 56-86.

- Azimi, Majid. & Ganji Arjenki, Somayeh.(2016). The Impact of Corporate Social Responsibility on the Quality of Financial Reporting. *Accounting and Auditing Studies*, 5(17): 96 – 111,(In Persian)
- Ansah, S. & Leventis, S. (2006). Timeliness of corporate annual financial reporting. *Greece European Accounting Review*, 15(2): 273-287.
- Aribi, A. and Gao, S.(2010). Corporate social responsibility disclosure. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 8(2), 72-91.
- Ashton-R. H. Willingham J. J. and Elliott R K. (1987). An empirical analysis of audit delay. *Journal of Accounting Research*-25(2). 275-292.
- Barzegar, Ghodratolla. Hasan Nataj Kordi, Mohsen & Malaki, Donya. (2019). an Investigation of the Audit Committee Characteristics Effects on Corporate Social Responsibility Disclosure. *Journal Of Accounting And Auditing Review*, 26(1): 19 -38, (In Persian)
- Bandarian, Amir. & Ali Vahidi Elizei, Ebrahim and Faramarz Maghsoudi.(2018). The effect of quality adjustment and audit continuity on the relationship between ownership structure and earnings management. *Financial Accounting and Auditing Research*, 10(37): 195-214, (In Persian)
- Bani Mahd, Bahman and Bahram Shirzad. (2009). Study and explanation of accounting variables with the type of Auditor's statement in companies listed on the stock exchange, *Journal of Management Accounting*, 2(30): 65 – 76, (In Persian)
- Carey, P. Liu, L. Qu, W. (2017). Voluntary Corporate Social Responsibility Reporting and Financial Statement Auditing in China, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, doi: <https://doi.org/10.1016/j.jcae.2017.09.002>.
- Chen, L; Srinidhi, B; Tsang, A; Yu, W. (2012). Corporate social responsibility, audit fees, and audit opinions. SSRN, Elibrary.
- Darabi, Roya. & Pashanjad, Yousef and Ismail Tadayonfard.(2017), A Study of the Relationship between Social Responsibility, Economic Performance and Tax Avoidance of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Reviews*, 4(15): 92 - 67, (In Persian)
- Darabi, Roya. & Waqfi, Seyed Hesam and Maryam Soleimanian. (2016). Investigating the relationship between social responsibility reporting and the value and risk of companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Value and Behavioral Accounting*, 1(8): 57 - 71, (In Persian)
- Doogar, R; Sivadasan, P. Solomon, L. (2015). Audit fee residuals: Costs or rents. *Review of Accounting Studies*, 20(2), 1247-1286.
- El Ghouli, S; Guedhami, O; Kwok, C. C. Y; and Mishra, D, R. (2011). Does corporate social responsibility affect the cost of capital? *Journal of Banking & Finance*, 35(19): 2388-2406.
- Fakhari, Hossein. & Rezaei Pite Noei, Yaser and Mohammad Norouzi, (2016). The Impact of Corporate Social Responsibility Disclosure on Investor Efficiency, *Financial Management Strategy* 4(4): 106-85, (In Persian)

- Rahmanian, Koushki. & Abdul Rasool Imanroui, Zahra (2021). The effect of CEO's excessive trust on the person in charge of social acceptance of companies with the role of institutional ownership adjuster in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Accounting and Social Quarterly*. 11(3): 49-68, (In Persian)
- Gray, R; Kouhy, R; Lavers, S. (2017). Constructing a database of social and environmental reporting by UK companies. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 8 (2), 78-101.
- Gregory, R.H. and Van Horn R.L. (1963). *Automatic Data-Processing Systems: Principles and Procedures*, Belmont, 2nd edition, San Francisco: Wadsworth Publishing Company, 6 (21), 7-31.
- Vahidi Elizaei, Ebrahim and Mandana Fakhari, (2015). The Impact of Social Responsibility on Financial Performance, *Accounting and Auditing Research Quarterly*, 4(27): 82-99, (In Persian)
- Vahidi Elizai, Ibrahim. & Tamimi Mohammad and Hossein Shalalnejad. (2014), Iranian investors' perception of auditor independence, *accounting and auditing studies*, 3 (10): 30-54, (In Persian)
- Hejazi, Rezvan. & Rajab Dori, Hossein (2016) the relationship between disclosure of corporate social responsibility information on the accuracy of managers' forecasts. *Accounting and Social Interest Quarterly*. 10(4): 73-93, (In Persian)
- Hajiha, Zohreh and Bahman Sarfaraz. (2014). Investigating the relationship between corporate social responsibility and equity costs in companies listed on the Tehran Stock Exchange, *Empirical Accounting Research*, 4(2): 105-123,(In Persian)
- Hajiha, Zohreh and Mojtaba Fathi Moghaddam Badi. (2014). The Relationship between Changes in Audit Statements and Delays in Financial Reporting, *Empirical Studies in Financial Accounting*, 11(41): 131-156, (In Persian)
- Hoitash, R. Hoitash, U. Bedard, J. (2008). Internal control quality and audit pricing under the Sarbanes-Oxley Act. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27(1): 26 – 105,
- Hassani, Mohammad. & Mohammadi, Mahsa. (2021). Audit Report Lag and Auditor –Client Geographic Proximity: Evidences from Information Advantage of Interaction and Improve Audit Efficiency, 1(1): 114 - 136, (In Persian)
- Hribar, P. Kravet, T; Wilson, R. (2014). A new measure of accounting quality. *Review of Accounting Studies*, 19(1):506-538.
- Safari Grayli, Mehdi. (2018) Investigating the Impact of Corporate Social Responsibility on Market Valuation of Cash Holding, *Financial Management Strategy*, 6(1): 163-183, (In Persian)
- Leventis, S. & Weetman, P; Caramanis, C. (2005). Determinants of audit report lay: Some evidence from the Athens Stock Exchange, *International Journal of Auditing*, 9(1): 45-58.
- Mashaykeh, Shahnaz. Piousness, Mena; Karani, Akram. (2021). the relationship between corporate social responsibility and the quality of accounting information

- and auditor reports. *Financial accounting research de auditing*. 13(51): 41-64, (In Persian)
- Mahdavi, Gholam Hossein and Jamalianpour, Muzaffar. (2010). Investigating the Factors Affecting the Speed of Financial Reporting, *Journal of Financial Accounting Research*, 2(4): 89-118, (In Persian)
- Mahdavi, Gholam Hossein and Somayeh Hosseininia.(2015) Investigating the effectiveness of audit quality on reducing delays in submitting audit reports of companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Auditing knowledge*, 6(21): 7-30 (In Persian)
- Marwa Samet. Anis, Jarbouï.(2017). How does corporate social responsibility contribute to investment efficiency? *Journal of Multinational Financial Management*, 40(1): 33-46.
- Shamsadini, kazem. Nemati. Meysam & asksri shahamabad, Mahdi. (2022). A model for developing corporate social responsibility. *Journal of accounting and social interests*, 12(1), 115-156. (In Persian)
- Zare Bahnamiri, Mohammad. Nazari Shams Abad, Ahmad & Beiky, Niloofar. (2022). Corporate Social Responsibility and Investor Sentiment: a Simultaneous Equation System Approach. *Journal of Accounting and Social Interests*, 12(1): 91-114, (In Persian)

COPYRIGHTS

This is an open access article under the CC-BY 4.0 license.